

Jakub Deląg

ORCID 0009-0002-0424-845

Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie

Prace magisterskie i licencjackie o tematyce harcerskiej napisane w Akademii Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie w latach 1957 – 2021

HARCERSTWO

Rocznik naukowy Muzeum Harcerstwa
nr 4/5, 2021/2022, s. 103-106

słowa kluczowe: *bibliografia, harcerstwo, prace dyplomowe, Akademia Wychowania Fizycznego*

Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha¹ w Krakowie działa od 1950 r. i kształci studentów na 3 wydziałach: Wychowania Fizycznego i Sportu, Turystyki i Rekreacji, Rehabilitacji ruchowej oraz prowadzi Szkołę Doktorską dla przyszłych doktorów nauk o kulturze fizycznej.

Kultura fizyczna zakorzeniona jest w ruchu harcerskim od samego początku, kiedy to pierwsze drużyny skautowe powstawały w strukturach Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”², a członkowie towarzystwa mieli

jako swoje motto zdanie, które przypisywane jest Talesowi, „Mens sana in corpore sano”, czyli „W zdrowym ciele zdrowy duch”.

W drużynach harcerskich realizowany jest proces wychowawczy za pomocą zasad zawartych w harcerskim systemie wychowawczym, którego celem jest *stwarzanie warunków do harmonijnego i pełnego rozwoju człowieka we wszystkich obszarach jego osobowości: duchowym, emocjonalnym, intelektualnym i fizycznym oraz pomoc w odnalezieniu miejsca w społeczeństwie prowadzącego ku spełnieniu człowieka jako osoby ludz-*

1. Bronisław Czech (1908–1944), polski narciarz, trzykrotny olimpijczyk, taternik, ratownik górski, instruktor narciarski, pilot i instruktor szybowcowy. Uznawany za najwszechstronniejszego narciarza okresu międzywojennego. Był 24-krotnym mistrzem Polski w konkurencjach narciarskich.

2. Związek Polskich Towarzystw Gimnastycznych „Sokół” – powstała w 1867 r. we Lwowie pionierska organizacja wychowania fizycznego i sportu na terenie ziem polskich, najstarsze polskie towarzystwo gimnastyczne, którego członkowie przyczynili się do popularyzacji gimnastyki w społeczeństwie, powstania wielu klubów sportowych i Związku Harcerstwa Polskiego.

kiej. Cechą wychowania harcerskiego jest szczególnie uwrażliwienie młodego pokolenia na przyjmowanie postaw i realizację działań najbardziej potrzebnych współczesnej Polsce³. W harcerskim systemie wychowawczym, prawie w każdym działaniu przejawia się aktywność fizyczna, gdzie podstawą metody harcerskiej jest puszczanie, najprościej rozumiane jako ruch na świeżym powietrzu. Aktywność fizyczna pojawia się w każdym pionie metodycznym i każdym działaniu, oraz w narzędziach metodycznych, takich jak stopnie i sprawności. W pionie zuchów przejawia się poprzez gry, płąsy i zabawy, w pionie harcerskim poprzez gry terenowe, biegi na orientację, zawody sportowe, system kar i nagród oraz elementy programu, takie jak poranna zaprawa; w pionie wędrowniczym poprzez zdobywanie naramiennika wędrowniczego, którego elementem jest rozwój fizyczny oraz wyczyn, czyli stawianie konkretnych wyzwań, mających na celu poprawę sprawności fizycznej i przeżycie przygody, ale także formę wędrowną obozową. W ramach ruchu harcerskiego na działały Harcerskie Kluby Sportowe (HKS) i Harcerskie Kluby Narciarskie (HKN) oraz było rozgrywanych wiele zawodów sportowych, w których harcerze z całej Polski rywalizowali, chcąc wykazać swoją sprawność i efekty pracy nad samym sobą. Nieodłącznym elementem pracy wychowawczej drużyny są biwaki, rajdy, złazy, zloty oraz wypoczynek letni i zimowy w formie kolonii, obozu stałego czy wędrownego. Elementy związane z podróżowaniem, przemieszczaniem, formami wypoczynku, motywacjami do podejmowania podróżowania oraz ich wpływem zajmuje się turystyka jako nauka interdyscyplinarna. W tym miejscu warto dodać, że wśród instruktorów harcerskich wszystkich pokoleń możemy znaleźć zasłużonych naukowców, związanych z uczelniami kształcącymi w zakresie kultury fizycznej, od samych początków dziejów harcerstwa poczynając, że wspomnę

tylko o hm. RP prof. Eugeniuszu Piaseckim i dr. Zygmuncie Wyrobku⁴, przez dr. Ludomira Mazurka⁵, w młodości skauta i hm. dr. Jana Bugajskiego⁶, komendanta Krakowskiej Chorągwi Harcerzy, a na hm. prof. dr. hab. Józefie Lipcu⁷, dr. h.c. AWF w Krakowie i Warszawie we współczesnych czasach kończąc.

Wszystkie elementy metody harcerskiej związane z kulturą fizyczną stały się celem badań prowadzonych przez studentów Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie i w ich efekcie powstały następujące prace podejmujące te problemy badawcze:

- Bialik N., *Stan sanitarno-epidemiologiczny baz obozowych Śląskiej Komendy Chorągwi ZHP w świetle przepisów i wytycznych oraz opinii uczestników*, promotor dr Grażyna Żuława, 2005, ss. 128,
- Brożyna E., *Rola ZHP w kształtowaniu i dokształcaniu nauczycieli w oparciu o badania w Ognisku Nowy Żmigród*, praca magisterska, promotor mgr D. Cieślak, 1978, ss. 59,
- Buszta G., *Przykład drużyn „Nieprzetartego Szlaku” Chorągwi Opolskiej ZHP jako organizatora turystyki i wypoczynku dzieci i młodzieży niepełnosprawnej*, promotor dr Krzysztof Kaganek, 2000, ss. 74,
- Chachurska A., *Rozwój fizyczny i psychiczny dziewczyny a program jej zajęć harcerskich*, praca magisterska, 2010, ss. 55,
- Cichalewski J., *Formy i metody szkolenia narciarskiego w Krakowskiej Chorągwi ZHP na przykładzie HKN Szarej Siódemki i HKN Halny*, promotor dr Romana Nazarko, 1986, ss. 65,
- Czubernat P., *Harcerska metoda wychowania a turystyka gimnazjalnej młodzieży wiejskiej*, promotor dr Bożena Alejsiak, 2016, ss. 97,
- Czyż A., *Szlakiem Aleksandra Kamińskiego. Geneza polskiego ruchu zuchowego*.

3. Podstawowe zasady wychowania harcerskiego w ZHR, s. 5 [dokument zatwierdzony uchwałą Rady Naczelnej ZHR nr 77/4 z 26 XI 2005 r. ze zmianą wprowadzoną uchwałą Rady Naczelnej ZHR nr 83/4 z 10 XII 2006 r.].

4. Zygmunt Wyrobek (1872–1939), lekarz, nauczyciel, działacz harcerski, krzewiciel wych. fiz., organizator harcerstwa i komendant miejscowy w Krakowie (1912–1914). Zob. J. Wojtyca, *Wyrobek Zygmunt (1872–1939)*, [w:] *Harcerski Słownik Biograficzny*, t. 1, s. 245–249.

5. Ludomir Mazurek (1905–1993), dr wych. fiz., mjr WP, harcerz w Warszawie od 1915 r., w okr. międzywoj. kier. wych. fiz. na obozach harc., uczestnik II wojny świat. (od IX 1939 do V 1945), adiunkt (1950–1954), zastępca profesora (od 1954), rektor (1956–1959) i prorektor (1959–1960) WSWF w Krakowie. Zob. B. Wójcik, *Mazurek Ludomir (1905–1993)*, [w:] *Małopolski słownik biograficzny uczestników działań niepodległościowych 1939–1956*, z. 9, s. 88–92.

6. Jan Bugajski (1908–1963), dr pedagog, i geogr., harcmistrz, propagator kultury fiz. i sportu, wicedyrektor Studium WF przy Wydz. Lek. UJ (1949–1950), kier. Studium WF przy UJ (1952–1958), kier. Zakł. Teorii WF (1958–1963) i Zakł. Obozownictwa i Turystyki (1961–1963) WSWF w Krakowie, komendant Krakowskiej Chor. Harcerzy (1938–1939). Współautor: *Harcerska służba III Krakowskiej Drużyny im. Kazimierza Pułaskiego w latach 1911–1958*, (Kraków 1958). Zob. W. Biedrzycki, J. Wojtyca, *Bugajski Jan (1908–1963)*, [w:] *Harcerski Słownik Biograficzny*, t. 4, s. 44–48.

7. Józef Lipiec (ur. 1942), filozof, prof. dr hab., prof. UJ i AWF w Krakowie, harcmistrz, drużynowy zuch. (1957–1959) i komendant Kregu Pracy Drużynow. Zuch. (1958–1959) w Hufcu Nowy Sącz, instruktor Wydz. Zuch. komendy Krak. Chor. (1959–1963), namiestnik zuchowy Hufca Kraków-Grzegorzki (1959–1961), członek Rady Naukowej Muzeum Harcerstwa w Warszawie, dr h.c. AWF w Krakowie i AWF w Warszawie. Autor *Harcerski szlak*, Kraków 2011.

- go. *Beskid Śląski 1933 – 1939*, promotor prof. dr hab. Józef Lipiec, 1997, ss. 62⁸,
- Dobrzyński A., *Kultura fizyczna w Radomskiej Chorągwi Związku Harcerstwa Polskiego im. Jana Kochanowskiego*, promotor dr Waław Srokosz, 1981, ss. 124,
 - Fijałkowska M., *Turystyka w działalności programowej Związku Harcerstwa Polskiego (na przykładzie Chorągwi Kieleckiej ZHP oraz Hufca ZHP Kielce)*, promotor prof. nadzw. dr hab. Andrzej Matuszyk, 2009, ss. 109,
 - Filipowska M., *Turystyka i wypoczynek dzieci i młodzieży zrzeszonej w ZHP na przykładzie działalności Hufca Kraków Podgórze Chorągwi Krakowskiej*, promotor dr Krzysztof Kaganek, 1999, ss. 64,
 - Gawlicka G., *Rozwój Chorągwi Krakowskiej ZHP w latach 1918 – 1939*, promotor dr Kazimierz Toporowicz, 1979, ss. 97,
 - Gil H., *Dzieje harcerstwa na terenie Krakowa w początkowym okresie jego istnienia*, promotor dr Kazimierz Toporowicz, 1965, ss. 49,
 - Jach J., *Treść i formy pracy drużyn harcerskich w Wodzisławiu*, promotor dr L. Michalus, 1979, ss. 65,
 - Jakimek K., *Harcerski Klub Narciarski w Krakowie 1935 – 1995*, promotor dr Marta Sierakowska, 1997, ss. 53,
 - Karczmarczyk M., *Turystyka i wypoczynek w pracy gromad i drużyn harcerskich na przykładzie jednostek Chorągwi Krakowskiej ZHP*, promotor dr hab. Krzysztof Kaganek, 2014, ss. 77,
 - Kawalec W., *Formy pracy Hufca ZHP Mirzec w organizowaniu czasu wolnego dzieci i młodzieży*, praca magisterska, promotor mgr D. Cieślík, 1981, ss. 43,
 - Kloc T., *Taternictwo jako forma pracy harcerskiej*, promotor dr Andrzej Matuszyk, 1986, ss. 59,
 - Kowalska B., *Turystyka aktywna w działalności Chorągwi Krakowskiej ZHR w latach 2006 – 2011*, promotor dr hab. Krzysztof Kaganek, 2011, ss. 126,
 - Kręgiel A., *Potrzeba przeżycia przygody u dorastającej młodzieży i jej pedagogiczne zaspokojenie w harcerstwie (chłopcy). (W oparciu o badania przeprowadzone na obozie harcerskim Hufca Sosnowiec w Centurii w r. 1971)*, promotor dr Henryk Smarzyński, 1972, ss. 61,
 - Kręgiel M., *Potrzeba przeżycia przygody u dorastającej młodzieży i jej pedagogiczne zaspokojenie w harcerstwie (dziewczeta) w oparciu o badania przeprowadzone na obozie harcerskim Hufca Sosnowiec*, promotor prof. dr hab. Henryk Smarzyński, 1972, ss. 48,
 - Leraczyk M., *Miejsce turystyki w harcerstwie (na przykładzie Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej)*, promotor prof. nadzw. dr hab. Ryszard Winiarski, 2000, ss. 74,
 - Maciuk J., *Kultura fizyczna w Związku Harcerstwa Polskiego w okresie 20-lecia międzywojennego*, promotor dr Kazimierz Toporowicz, 1986, ss. 74,
 - Maciurzyński P., *Wychowanie przez szkolenie żeglarskie w harcerstwie na podstawie XIV Szczepu Drużyn Wodnych przy Spółdzielni Mieszkaniowej w Stalowej Woli*, promotor dr Andrzej Ostrowski, 1995, ss. 44,
 - Mandzelowski A., *Rozwój zainteresowań sportowych i turystycznych w działalności drużyn Związku Harcerstwa Polskiego Hufca Rzeszów*, praca magisterska, promotor mgr D. Cieślík, 1980, ss. 55,
 - Marciniak J., *Działalność Związku Harcerstwa Polskiego w zakresie wychowania fizycznego i sportu dzieci i młodzieży ze szczególnym uwzględnieniem pływania*, promotor dr Jadwiga Grochał, 1988, ss. 53,
 - Michalus L., *Formy organizacyjne i metody pracy w zastępie i drużynie harcerskiej z uwzględnieniem czynnika wychowania fizycznego*, promotor doc. Henryk Smarzyński, 1957, ss. 53,
 - Moćko H., *Turystyka w pracy Kieleckiej Chorągwi ZHP w latach 1966 – 1976*, promotor prof. dr hab. Stanisław Borkacki, 1977, ss. 109,
 - Palowski R., *Historia i działalność „Hufca Harcerzy na Podbeskidziu im. Armii Krajowej” Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej*, promotor prof. nadzw. dr hab. Dobiesław Dudek, 2013, ss. 108,
 - Pilch J., *Motywy wyjazdów młodzieży na obozy harcerskie na przykładzie harcerzy i harcerek Okręgu Małopolskiego Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej*, promotor dr Małgorzata Siekańska, 2010, ss. 132,
 - Piwko P., *Wpływ wychowania w drużynie harcerskiej na podejmowanie aktywności turystyczno-przygodowej*, promotor dr Wojciech Swędziół, 2014, ss. 81,

8. Na podstawie pracy powstał artykuł Anny Czyż i Franciszka Ziemińskiego *Śląskie epizody w życiu Aleksandra Kamińskiego*, „Watra” 1998, s. 31–45.

- Rogowski P., *Karta pocztowa jako źródło do dziejów polskiego skautingu*, promotor prof. nadzw. Dobiesław Dudek, 2019, ss. 88,
- Siejewicz R., *Życie i działalność J. A. Grzesiaka ps. „Czarny” w zakresie harcerstwa*, promotor prof. dr Kazimierz Toporowicz, 1991, ss. 67,
- Sznajder G., *Życie i działalność Andrzeja Juliusza Małkowskiego w harcerstwie (1888 – 1919)*, promotor prof. dr hab. Kazimierz Toporowicz, 1991, ss. 54,
- Tomaszewska M., *Upowszechnianie turystyki aktywnej wśród dzieci i młodzieży w Chorągwi Krakowskiej ZHP*, promotor dr Piotr Dąbrowski, 2017, ss. 96,
- Trojnar J., *Wychowawcze funkcje turystyki w programach medyczno-wychowawczych Związku Harcerstwa Polskiego*, promotor dr Bożena Alejziak, 2011, ss. 133,
- Wajda M., *Wpływ pobytu dzieci i młodzieży na obozie harcerskim na ich poziom rozwoju morfofunkcjonalnego i motorycznego*, promotor prof. nadzw. dr hab. Edward Mleczo, 1996, ss. 47,
- Wawrzaszek M., *Rozwój Harcerskiego Klubu Sportowego „Czuwaj” w Przemyślu w latach 1918 – 1939*, promotor prof. dr Kazimierz Toporowicz, 1992, ss. 60.

Wymienione prace znajdują się w Archiwum Prac Dyplomowych (APD) Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie, al. Jana Pawła II 78. Prace te stanowią wartościowe źródła informacji o działalności harcerskiej związanej z kulturą fizyczną oraz turystyką.

© Copyright by Jakub Deląg. Pewne prawa zastrzeżone. Tekst niniejszej publikacji jest dostępny na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Postanowienia licencji są dostępne pod adresem: <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/legalcode>

9. Józef Andrzej Grzesiak, pseud. Czarny (1900–1975), urzędnik, kpt. WP, harcmistrz, drużynowy Czarnej Trzynastki Krakowskiej (1917–1920) i Czarnej Trzynastki Wileńskiej (1921–1939), komendant Wileńskiej Chor. Harcerzy (1926–1933, 1935–1936), Wileńskiej Chor. Szarych Szeregów (1941–1944) i Gdańskiej Chor. Harcerstwa (1957–1958), członek NRH (1929–1933, 1957–1958), GK Harcerzy (1936–1939) i GK Harcerstwa (1956–1958). Zob. J. Wojtycza, *Grzesiak Józef Andrzej (1900–1975)*, [w:] *Harcerski Słownik Biograficzny*, t. 1, s. 58–62.